

הגמרא עוסקת בדיני שמיטת כספים בשביעית. נחלקו האמוראים בהבנת משנה הבאה המופיעה במסכת שביעית פרק עשירי, וכך מובא בגמרא (שם לז.):

תנן התם: השביעית משמטת את המלוה, בין בשטר בין שלא בשטר. רב ושמואל דאמרי תרויהו: בשטר - שטר שיש בו אחריות נכסים, שלא בשטר - שאין בו אחריות נכסים, כל שכן מלוה על פה: רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש דאמרי תרויהו: בשטר - שטר שאין בו אחריות נכסים, שלא בשטר - מלוה על פה, אבל שטר שיש בו אחריות נכסים - אינו משמט.

השביעית משמטת את החובות בין בשטר ובין שלא בשטר. נחלקו האמוראים מה הכוונה "בין שלא בשטר" האם מדובר על שטר שאין בו שיעבוד ואחריות על נכסים, או האם מדובר במלווה שהוא בעל פה?

אמוראי בבל (רב ושמואל) סוברים שבכל סוגי השטרות בין אם יש שיעבוד ואחריות בשטר ובין אם לא- השביעית משמטת. אמוראי ארץ ישראל (ריו"ח ור"ל) סוברים שבשטר שאין בו שיעבוד, ובהלוואה בע"פ השביעית משמטת. אמנם בשטר שיש בו אחריות- אין השביעית משמטת. ומביאה הגמרא שתי ברייתות לסיוע לשיטת רבי יוחנן וריש לקיש (שם):

תניא כותיה דר' יוחנן ורבי שמעון בן לקיש: שטר חוב משמט, ואם יש בו אחריות נכסים - אינו משמט. תניא אידך: סיים לו שדה אחת בהלוואתו - אינו משמט. ולא עוד, אלא אפילו כתב כל נכסיי אחראין וערבאין לך - אינו משמט.

עולה מהאמור, ששיטת רבי יוחנן היא ששטר עם אחריות נכסים אינו נשמט. וטעם הדבר, שמאחר שהקרקעות משועבדות למלוה, נחשב החוב כגבוי, וכביכול הם בחזקת המלוה ואין כאן חוב שישמט בשמיטה (עיי' רש"י ד"ה אינו).

הגמרא מספרת על מעשה בקרבו של רבי אסי שאירע לו מקרה בשטר עם אחריות נכסים, וכך מובא שם:

קריביה דר' אסי הוה ליה ההוא שטרא דהוה כתיב ביה אחריות נכסים, אתא לקמיה דר' אסי, אמר ליה: משמט או אינו משמט? א"ל: אינו משמט, שבקיה ואתא לקמיה דר' יוחנן, א"ל: משמט. אתא ר' אסי לקמיה דר' יוחנן, א"ל: משמט או אינו משמט? אמר ליה: משמט, והא מר הוא דאמר אינו משמט: א"ל: וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה? א"ל: והתני' כוותיה דמר! א"ל: דלמא ההיא בית שמאי היא, דאמרי: שטר העומד לגבות כגבוי דמי.

רבי אסי נשאל האם הלוואה שנכתבה על שטר עם אחריות נכסים משמטת בשביעית? וענה כשיטת רבי יוחנן, שאינה משמטת בשביעית. אך שנשאל רבי יוחנן, ענה שהחוב נשמט בשביעית. ונשאלת השאלה, מדוע רבי יוחנן פסק אחרת מאיך שלמד את המשנה? (כך שאל רבי אסי את ריו"ח)

ענה לו ריו"ח, שאין עושים מעשה עפ"י הבנה מסברא בלבד. אך סוף סוף אין הדבר רק סברא, אלא מפורש בברייתא! ענה ריו"ח שאולי זוהי שיטת בית שמאי ואין הלכה כמותם, ששטר העומד לגבות כגבוי דמי. וכך מבאר בשו"ת הריב"ש, מדוע ריו"ח לא פסק כמו שיטתו (החדשות סי' לג):

ויהיו בני דורינו צדיקים כדורו של חזקיה או כדורו של ר' שמעון בן יוחאי עד כי לא יצטרכו לעשות להם סייגים וגדרים הנני יוסיף להפליא על חסידי עולם ענוים ושפלי רוח איך יעשו מעשה כזה להקל מה שחבריהם חלוקים עליהם במקום שיכול לבא ע"י אותו מעשה תקלות וחלול ד' ואף אם יהיה שיקול דעתם נוטה להם כדבריהם עפ"י סברות רחבות וראיות חזקות הנה מצינו כי האמוראים הראשונים אשר היו בימי התנאים אשר לפעמים קורא אותם התלמוד תנאים כשהיה בא להם מעשה לא היו רוצים לסמוך על דעתם ואף כי אמוראים אחרים סוברים כמותם וברייתות מסמיעות להם כמו שמצינו בפר' השולח דר' יוחנן ור"ל דאמרי תרויהו שטר שיש בו אחריות נכסים אין משמט ורב ושמואל פליגי עליהו.. וצא ולמד דהתם ר"ל ס"ל כר' יוחנן וברייתא מסייעת לו והוא ממון הקל וגם רב ושמואל דפליגי עליהו מודו דמדאורייתא אינו משמט כיון שהי' שלא בזמן הבית דקי"ל כרבי בזמן שאין אתה משמט קרקע אין אתה משמט כספים וא"כ לכ"ע היה חייב הלה לפרוע מן התורה וקאי בלאו דלא תעשוק כשאינו פורעו ואפ"ה ר' יוחנן משום שלא שמע הפסק מרביתיו היה עומד בשב ואל תעשה..

הריב"ש לומד מהגמרא שלנו כלל, גם אם למדת אחרת הסוגיא, עדיין אין לעזוב את הפסיקה המסורתית מגדולי רבותינו. רבי יוחנן למד את המשנה באופן מסוים, אך פסק רק כדבר השמע מרביתיו בעניין של שמיטת הכספים.

עולה מהאמור דבר מעניין, שבלימוד המשנה סובר רבי יוחנן (ור"ל) כבית שמאי, שדבר העומד להגבות כגבוי דמי, ולכן אין כאן השמטה של החוב. אך לעניין הפסיקה חשש לדעת בית הלל בנידון, ולפסיקה של רב ושמואל שגם בשטר עם אחריות נכסים נשמט החוב בשביעית.

ע"כ יש להבין מדוע יש פער בין המחשבה למעשה, במחשבה שטר עם אחריות נכסים כגבוי דמי, אך למעשה הוא נשמט כשאר ההלוואות בשמיטה.

כידוע ישנם מספר רב של מחלוקות בין בית שמאי לבית הלל, וישנו יסוד ושורש שבו הם חולקים. כך גם מחלוקת זו עומדת על נקודה יסודית. וכך מובא בספר השיחות של הרבי מחב"ד (תשמ"ח עמ' 647):

ויזבן זה בהקדים הענין שמצינו כמה וכמה פלוגות דב"ש ודב"ה, שהצד השוה שבהם הוא שב"ש סברי שאזלינן בתר בכח וב"ה סברי שאזלינן בתר בפועל.

בית הלל סוברים כדבר הנגלה בפועל, ובית שמאי כדבר שקיים בכוח- גם שעוד לא יצא בגלוי. נראה לענ"ד שרבי יוחנן ור"ל אמוראי א"י מבינים שבמחשבה (גם על לימוד הסוגיא) יש להבינה גם בכוח- כדבר העומד להגבות הינו כגבוי, ממש כשיטה העתידית של בית שמאי. איך אין המחשבות העליונות הללו שמתגלות בארץ הקודש מעשיות בפועל. ע"כ ההלכה המעשית היא כבית הלל, אך במחשבה אפשר לראות את האופקים שבארץ הקודש (ותן לחכם ויחכם עוד בנושא זה הארוך מארץ מידה והרחב מיני ים).